
A LEENDŐ PÁLYAKEZDŐK MUNKAERŐPIACI - TERÜLETI ESÉLYEINEK NÉHÁNY ASPEKTUSA A SÁRBOGÁRDI KISTÉRSÉGBEN

ALPEK B. LEVENETE – TÉSITS RÓBERT

1. BEVEZETÉS

Az elmúlt két évtizedben bebizonyosodott, nincs biztos szakma és diploma, a jelen munkavállalójának egyik legfontosabb tulajdonsága a megújulás képessége. Ennek egyik legfontosabb oka a munkaerőpiac instabilitása, valamint a bizonytalanná vált foglalkoztatás. A frissen végzeteknek életük folyamán valószínűleg tucatnyi munkahelyen kell majd bizonyítani az alkalmasságukat. A továbbképzéshez még további képzésekbe kell beruházniuk, mert nem szalaszthatják el a kínákozó lehetőségeket. Ezért fontos, hogy a pályaválasztás előtt megfelelően mérlegeljenek és mérjék fel képességeiket és lehetőségeiket. Ugyanakkor a pályaválasztás jövőre is kiható döntésével inkább középiskola után szembesülnek a továbbtanulók. A pályakezdők helyzete tehát sok szempontból nehéz és számos problémával terhelt. Az iskolát elhagyó és az életben boldogulni vágyó fiatalok egy elvárásaiban folyamatosan erősödő, munkalehetőségeiben pedig – arányaiban mindenképp – egy egyre beszűkülő piacon kénytelenek „szerencsét próbálni”.

A Sárbogárdi kistérség munkaerőpiaci-területi esélyeinek vizsgálata több szempontból indokolt. Egyfelől tény, hogy Fejér megye viszonylatában az adott terület számos mutató tekintetében a sereghajtók között szerepel (a munkanélküliek aránya a gazdaságilag aktív népesség viszonylatában itt a legmagasabb a megyében, míg a pályakezdők aránya az összes álláskereső %-ban a 2. legmagasabb (Állami Foglalkoztatási Szolgálat). Ebből kifolyólag elemzése megyei szinten is fontos, mivel – néhány speciális esettől eltekintve – kimondható, hogy a leggyengébb elem fékezi a legnagyobb mértékben adott csoport fejlődését. Mindezek mellett a Sárbogárdi kistérség remek példája annak, hogy egy alföldies térségben az egyes nagyvárosok (gyakorlatilag a településhierarchia) milyen lenyomatot hagynak a munkaerőpiac képén, illetve miképp torzítják az egyes települések közötti kapcsolatokat, a munkaerő áramlásának irányát.

Jelen tanulmány célja a Sárbogárdi kistérség vizsgálata, több, a munkaerőpiacra való eljutás, illetve az ott történő boldogulás tekintetében fontos kérdés szempontjából. Kiemelt figyelmet fordítva a pályakezdők munkaerőpiaci esélyeire, amelynek bemutatását a munkaerőpiac keresleti és kínálati oldalának, illetve a kettő összefüggésrendszerének területi vizsgálatán keresztül közelíti meg.

A keresleti oldallal kapcsolatban felméri a pályakezdő fiatalokkal szemben támasztott minőségi elvárásokat, illetve a vállalkozók hozzáállását az adott csoporthoz. Sort kerít a térségben érdekelt fő foglalkoztatók profiljának, foglalkoztatási volumenének bemutatására, amennyire lehetséges, területi vetületben. A kínálati oldal esetében külön kitér a – leendő pályakezdőket kibocsátó, át- és/vagy továbbképző intézményekre úgy, mint a helyi általános-, illetve középiskolára, illetve a Sárbogárdi kistérségből több fiatalt vonzó távolabbi gimnáziumokra, szakközépiskolákra és szakmunkásképzőkre.

A dolgozat képzéssel kapcsolatos része képet ad a fiatalság munkaerőpiaci jövőképéről, orientációiról, a pályaválasztás mögött álló tényezőkről, illetve a munkavállalás szempontjából kiemelt fontosságú kompetenciáikról, azok fejlődési vonaláról. A leendő pályakezdők csoportjának elemzése a 8. osztályosokkal indul, mivel ők azok, akik először találkoznak a jövőbeni életpálya kiválasztásának korántsem egyszerű feladatával. A megkérdezésükben emellett az is szerepet játszott, hogy az általuk legnagyobb arányban választott középiskolák azok, amelyekből már sokak számára egyenesen a munkaerőpiac felé vezet az út. Ahhoz, hogy a fiatalok által leggyakrabban választott iskolák köre kijelölésre kerülhessen, első kézből tőlük nyerhető információ.

A 8. osztály elvégzését követő lépés az esetek túlnyomó többségében valamiféle középfokú képzőintézménybe kerülés. Az, hogy ez egy szakmunkásképző, szakközépiskola vagy gimnázium, meghatározó a jövő, és így a munkaerőpiacra való kilépés szempontjából is. Míg a szakmunkásképzőt végző fiatalok jelentős hányada 3-4 éven belül (normál esetben) a munkaerőpiacon munkahelykeresővé válik, addig a szakközépiskolásoknál ez csak esetleges, míg a gimnáziumokba jelentkezőknél már alig jellemző. Jelen dolgozat megmutatja, hogy a Sárbogárdi kistérség diákjai által leggyakrabban választott iskolák miképpen transzformálják a fiatalok jövőbeni pályáját, így képet kapunk arról a folyamatról, amely a térség munkaerőpiacának személyi állományát újratermeli, és a problémát – bizonyos szempontokból – életben tartja. Természetesen nem hagyja figyelmen kívül azt a tényt sem, hogy az általános iskolás diákok továbbtanulási motivációi bizonyos esetekben jelentős fluktuációt okozhatnak a választott intézmények tekintetében, illetve hogy az egyes iskolákba belépő fiatalok sem azonos módon változnak képzettségüket tekintve. Nagy átlagban és az iskolatípusok viszonylatában szélsőséges eltéréseket tapasztalva azonban ezek a kilengések elsimíthatónak tekinthetők, és ezáltal a jelen dolgozat elvárásainak megfelelő kép alakítható ki.

2. KUTATÁSI MÓDSZEREK

A vizsgálatban primer források segítségével kerül sor a munkaerőpiac keresleti oldalának vizsgálatára, különös figyelmet fordítva a térség vállalkozóira, elsősorban azokra, akik jelenleg is munkaerőigénnyel rendelkeznek, és/vagy a térség viszonylatában potenciális foglalkoztatók (nem csupán önfoglalkoztatók). Prioritásuk legfőbb indoka, hogy mint munkaerő-keresleti tényezők, ők alkotják a munkaerőpiac egyik meghatározó oldalát, míg az önfoglalkoztató vállalkozók inkább csak a munkaerő kínálatot mérséklék, emberi erőforrásra irányuló keresletük nem, vagy csak elenyésző mértékben generálódik. A fő foglalkoztatók megkérdezése az interjú, illetve a kérdőívezés eszközkészletének felhasználásával történik.

A kínálati oldallal kapcsolatban az iskolák, illetve a kistérség településeinek munkaerőpiaci kérdéseiben érdekelt munkaügyi kirendeltségek vezetői kerülnek megkérdezésre. Az oktatási intézmények felmérésénél elsősorban a 8. osztályosok, illetve a középiskolás végzősök körében lebonyolított átfogó kérdőíves vizsgálat adja az alapot.

Előbbiek körében a felmérésen 177 diák vett részt (ez a teljes csoport 83,9 %-a), míg a középiskolai végzősöknek szánt kérdőívet 171 diák töltötte ki (ez a teljes csoport 68,1%-a). Természetesen utóbbiak esetében csak azoknak a középiskoláknak a diákjai kerültek megkérdezésre, amelyek jelentős arányban veszik föl a térség általános iskoláiban végzetteket, így kistérségi területi kép kialakítására esetükben nincs mód. A választott iskolák közül a Fejér Megyei Önkormányzat Eötvös József Szakképző Iskolájában a felmérésre az összes szakmunkás végzős osztályban sor került (37 diák, a csoport 72,5%-a), míg az Árpád Szakképző Iskolában mind-egyik szakközepes osztályban (61 diák, a csoport 49,2%-a), a Deák Ferenc Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakképző Iskolában a végzős szakközepes osztályok felében (26 diák, az osztály 96,3%-a) folyt a kérdőívezés. A Fejér Megyei Önkormányzat Petőfi Sándor Gimnáziumában és Szakközépiskolájában a gimnáziumi osztályok mindegyike kitöltötte a kérdőívet (47 diák, a csoport 95,9%-a).

A vizsgálat során több alkalommal mutatószám – a lokálpatriotizmus mértéke – került felhasználásra. A képzéséhez vett alapparaméterek a megkérdezettek empirikus, nem konkrét km-ben kifejezett munkavállalási távolsági szándékai, hajlandóságai voltak. A vizsgált csoport tagjai a „Hol lenne hajlandó munkába állni, ha majd sor kerül rá?” kérdésre az alábbi válaszokat adhatták:

1. Ott ahol most lakom (-4)
2. A jelenlegi lakhelyem közelében (-2)
3. Fejér megyében (0)

4. Az országban bárhol (2)
5. Akár külföldön is (4)
6. Mindenképpen külföldön (1)

A mutató képzésekor az egyes kategóriákhoz adott értékek rendelődtek, melyek célja nem a súlyozás mértékének, csupán létének a kifejezése volt. A „lokálpatriotizmus mértékét” az alábbi képlet adja meg:

$$100 - \left(\sum_{i=1}^6 x_i \cdot y_i \right)$$

ahol „i” az adott válaszlehetőség sorszámát¹, „x” a vizsgált területi entitáson, adott típusú válaszok számát, „y” pedig a kategóriához tartozó szorzót jelöli.

Az így kapott mutatószám azt fejezi ki, hogy a megkérdezettek összességében milyen mértékben hajlandóak munkavállalás szempontjából eltávolodni az adott településtől. Magas értékek esetén ez a „távolság” kicsi, alacsonyabb értékek esetén nagyobb. Fontos azonban, hogy ez nem feltétlenül jelent ingázási hajlandóságot, a háttérben elköltözési szándék, illetve egyéb tényezők is állhatnak.

3. EREDMÉNYEK

3.1. A munkaerőpiac keresleti oldalának területi jellemzői

A versenyszféra fő foglalkoztatói

A Sárbogárdi kistérség fejletlenségét is igazolja, hogy területén egyetlen egy nagyobb üzemmérettel rendelkező foglalkoztató sem található. A kis települések viszonylatában 5-10 fősek a – helyi szerepüket tekintve – kiemelhető vállalkozások, és a központban, Sárbogárdon sem

¹ Pl. ha i=1 akkor a lakhelyén, ha i=2 akkor a lakhelye közelében... stb.

lép ez az érték a 30-50 fős határ fölé. A foglalkoztatásban legnagyobb szeletet kitevő szolgáltatási szféra mögött elsősorban egyéni vállalkozók állnak, illetve olyan személyek, akik egyszemélyes cégeként (kft. vagy rt. formájában) végzik a legváltozatosabb tevékenységeket (ügynökök, fodrászok, boltvezetők, stb.).

Az egyéni vállalkozások aránya – az összes vállalkozáshoz viszonyítva – a központ, Sárbogárd esetében már 2007-ben is magas volt a maga mintegy 74%-val (KSH), amit sok egyéb, a kistérséghez tartozó település ugyanebben az évben még túl is szárnyalt (Hantos 77,8 %, Alap 77,5 %, Alsószentiván 89,5 % (KSH)). A világgazdasági válság országos szinten megnövelte az ilyen típusú vállalkozások számát és – tekintve, hogy jelentős foglalkoztatók hosszú sora ment tönkre – arányát is. A térségben őket a téma szempontjából három kiemelkedő fontosságú tulajdonság jellemzi:

- Az egyéni vállalkozók tevékenységüket általában kevés, vagy konkrétan nulla alkalmazottal végzik, így munkaerő keresletet nem, vagy csak kis mértékben, akkor is inkább időszakosan támasztanak.
- Jelentős arányban önfoglalkoztatók és sokan csak azért kezdtek vállalkozásba, hogy így meneküljenek meg a munkanélküli státusz elől.
- Körükben a vállalkozások kisebb stabilitást mutatnak, rentabilitásuk sok esetben megkérdőjelezhető, fluktuációjuk magas.

A szférán belül – minimális, de a nullától különböző foglalkoztatási értékekkel – kiemelkedik a banki és biztosítási szektor. E tekintetben a helyi bankok, illetve a biztosítók fiókhelyei kötnek le egyenként 4-7 főt, jellemzően a magasabb iskolai végzettséggel (általában felsőfokú) rendelkező munkavállalók köréből.

A szolgáltatási szektorban két olyan foglalkoztató található, aki a helyi munkaerőpiaci struktúrában – az alkalmazottak számát tekintve – az első hatba bekerült, a TESCO-GLOBAL Áruházak Zrt. sárbogárdi hipermarkete, illetve a KÖZÉV Kft. Ez utóbbi szerepe (amellett, hogy jelentős számú munkást foglalkoztatnak) abban kiemelkedő, hogy sok olyan embernek is munkát tudnak adni, akiket a munkaerőpiac nagy része már nem, vagy csak nehezen venne fel. Dolgozóik jelentős hányada kerül ki ugyanis alacsonyabb végzettségű, rosszabb anyagi helyzetű emberek köréből. A fő tevékenységét – a nem veszélyes hulladék gyűjtését – 1993 óta folytató vállalkozás székhelye Sárbogárdon található. Jelenleg mintegy 43 alkalmazottal működnek. Az ellátandó feladatok jellegéből kifolyólag fizikai munkára és elsősorban férfiakat tudnak alkalmazni. Az időszakos foglalkoztatás és az alkalmi munka egyáltalán nem jellemző, a foglalkoztatottakat csakis teljes munkaidőre teljesítmény alapú bérezéssel veszik föl.

Sem a szellemi, sem a fizikai dolgozóknál nem alapelvárás az idegennyelv-ismeret. A helyi tartózkodás persze előny a munkavállalónak és a foglalkoztatónak is, de nem alapfeltétel, hogy a dolgozó a munkahelyre való eljutást saját erőből tudja megoldani. Így értelemszerűen nem szükséges, hogy esetleg saját autóval, vagy kerékpárral rendelkezzen. Ugyancsak nem jelenik meg követelményként semmiféle speciális szakismeret, képzettség vagy gyakorlat sem, mivel az ellátandó feladatok könnyen és nagy hatékonysággal betaníthatók/betanulhatók. A szellemi és a fizikai dolgozók felé támasztott elvárások némiképp eltérnek. Előbbieknél fontos, hogy a munkavállaló jó kommunikációs készséggel rendelkezzen, bírja a munkát, kitartó és tanulékony legyen. Utóbbiaknál elsősorban a csapatban való hatékony boldogulás, a jó munkabírás és a kitartás elengedhetetlen. A foglalkoztatottak legtöbbször 26 és 50 éves kor közötti. Pályakezdekőket nem igazán foglalkoztatnak, amelynek egyik meghatározó oka, hogy a legtöbb fiatal nem is szeretne hasonló munkakörben kezdeni.

Az alkalmazottak többsége a Sárbogárdi kistérségből, meghatározó mértékben Sárbogárdról kerül ki, így egyértelmű, hogy a kistérség munkaereje nagyon meghatározó a vállalkozás életében. Tekintve az elvárásokat és ismerve a pályakezdekők csoportjának hasonló paramétereit nem meglepő, hogy a cég munkaerőhiánnyal soha nem küzd, a szükséges munkaerő keretek maradéktalanul feltölthető. Bár a szolgáltatási szférát igen kis létszámmal működő, sok apró vállalkozás alkotja, a tapasztalatok mégis azt mutatják, hogy ez az a szektor, ahol a pályakezdekők a legnagyobb eséllyel boldogulhatnak.

A TESCO visszautasította a felmérésben való részvételt, így foglalkoztatási alapelveivel kapcsolatban első kézből az ott dolgozók beszámolóira lehet támaszkodni. Mivel az ő álláspontjuk nem mentes az emócióktól, meglátásaik kritikával kezelendők. Ami tényként elfogadható, az az, hogy a TESCO előszeretettel alkalmaz diákmunkaerőt, illetve pályakezdekőket, mivel a foglalkoztatásuk – tekintve a munkakörök többségének könnyen betanulható jellegét – számottevő hátrányt nem jelent, viszont a bérköltségek szempontjából előnyös. A diákmunkaerő alkalmazása mellett kifejezetten, de a pályakezdekők nagyszámú foglalkoztatásával kapcsolatban is felmerülnek olyan előnyök, amelyeket más alkalmazottaknál nem lehet minden esetben elmondani. Ezek közé tartozik a rugalmasabb kezelhetőség, az éjszakázás, a hétvégi munka, a részmunkaidő magasabb arányú vállalása, amely mögött a saját alapítású család hiánya és ezáltal a köztársaságok gyengébb volta húzódik meg.

Az ipar a maga 21%-os részarányával a második helyet foglalja el a foglalkoztatottak számának tekintetében. Az egyéni vállalkozások száma ebben a szektorban is magas és itt is elmondhatók azok az általánosságok, amelyek a szolgáltatási szféra egyéni vállalkozásainál említésre kerültek. A különbség abban áll, hogy a helyi ipar keretében már több 20-50 főt foglalkoz-

tató vállalkozás is kiemelhető. A jelentősebb ipari foglalkoztatók mind építőipari vállalkozások. Közülük a két legnagyobb, a Szeplető '91 Kft. és a Fodor és Molnár Építőipari és Szolgáltató Kft.

A Fodor és Molnár Építőipari és Szolgáltató Kft. elsősorban magasépítőipari tevékenységet végez, amelyből a kivitelezést saját hatáskörben, az esetlegesen felmerülő tervezési feladatokat pedig alvállalkozók bevonásával végzik el. Az 1993-as alapítású, azóta stabilan működő kft. székhelye Sárbogárdon található. A vállalkozás közvetlenül, mintegy 20-30 főnek kínál állandó, és a tapasztalatok alapján stabil, megbízható munkalehetőséget², amelyhez társul az alvállalkozók közvetett foglalkoztatása is. A közvetlenül alkalmazott munkaerő jelentős hányada (80-85%-a) – a cég profiljából kifolyólag – fizikai munkát végez (főleg építőmesteri tevékenységet), míg a szellemi munkát ellátók száma 4-5 főre tehető. A fentiekből következik, hogy a vállalkozás elsősorban férfiaknak tud munkalehetőséget kínálni, amit némiképp színesít, hogy az adminisztrációban viszont a női munkaerő dominál. A foglalkoztatottak mindegyike állandó, teljes munkaidőben és egész évben, főállásban kerül alkalmazásra, míg az alkalmi, illetve az időszakos munka szinte elő sem fordul a vállalkozásnál. Ennek elsődleges oka, hogy a bizalom – ami jellemzően csak a hosszabb együttműködés keretei között alakulhat ki – és a munkaerő termelékenységének pontos ismerete elengedhetetlen a hatékony és felelősségteljes tevékenység folytatása szempontjából. Az időszakosan, alkalmi munkákra felvett embereknél – az esetek többségében – ezen elemek mindegyike sérülne. A vállalkozás munkaerőigénye Sárbogárdra és közvetlen környezetére koncentrálódik, amelynek elsősorban logisztikai okai vannak. A cég filozófiájához tartozik, hogy – tekintettel dolgozói gyakran előforduló kétlaki életmódjára – munkásait a munkavállalók szempontjából sokszor nehezen elviselhető bentlakásos megoldás helyett mindennap hazaszállítja. Ez csak úgy oldható meg, ha a munkások nem elszórtan, hanem egy tömbben, lehetőleg egy városban élnek. Mivel a tevékenység folytatásához szükséges keret magából a kistérségi központból gyakorlatilag 100%-ban feltölthető, a fenti koncentráció elérésének nincsenek akadályai.

Az alvállalkozók és a beszállítók esetében – többségüket tekintve – az évek során már kialakultak a stabil kapcsolatok, így körük csak ritkán változik. A beszállítók elsősorban Sárbogárdról, illetve a megye két nagy településéről, Székesfehérvárról és Dunaujvárosból kerülnek ki, míg az alvállalkozók jellemzően sárbogárdiak vagy a környékbeli településekről valók. Bizonyos alapanyagok esetében – pl. beton – a gazdasági racionalitás megkívánja, hogy az építkezéshez legközelebbi alkalmas beszállító kerüljön megbízásra, ami a vizsgált kft. hasonló igényeit kielégítő vállalkozások jelentős fluktuációját eredményezi (körük gyakorlatilag építkezésenként más és más lehet).

² Ezt igazolja, hogy a munkaerő egy része az alapítástól kezdve egészen napjainkig része a csapatnak, illetve az a tény is, hogy a vállalkozás működésének 18 éve alatt már 5 olyan ember is akadt, aki erről a munkahelyről ment nyugdíjba

A munkaerőpiaci kereslet meghatározó elemei azok az elvárások, amelyeket a munkaadó támaszt foglalkoztatottai felé. A Fodor és Molnár Kft. esetében – a szinte magától értetődő jó munkabírás, egészség, precizitás, felelősségteljeség mellett – alapvető, hogy a felvett munkavállaló legalább egy szakmával rendelkezzen. A szakma ez esetben valamiféle építőmesteri, az adminisztrációval foglalkozó szellemi munkaerő esetében pedig felsőfokú vagy középfokú szakközépiskolai, esetlegesen OKJ-s végzettség kell hogy legyen. Mindemellett elvárás – bár nem a kezdetektől fogva, hanem csak idővel –, hogy a munkás egyfajta mindenessé váljon, és a könnyen megtanulható, de a szakmájához szorosan nem feltétlenül kapcsolódó munkafolyamatok elvégzésére alkalmas legyen, azaz kiemelt jelentőségű a tanulékonyság. A vállalkozás fontosnak tartja, hogy dolgozói a naprakész modern technikákkal is megismerkedjenek, azok elsajátításában támogatásokat nyújt, a tudás megszerzése azonban kellő egyéni motivációt és szorgalmat is követel. A szakma megléte mellett elvárás, hogy a cégnél munkát kereső személy legalább 4-5 év szakmai tapasztalattal is rendelkezzen, azon egyszerű okból kifolyólag, hogy a versenyképesség jelen elvárásai mellett már nincs idő a kezdők korábban jellemző brigádon belüli fejlesztésére. Egyszóval a munkaerőnek meg kell termelnie legalább azt a költséget, amennyibe kerül, és ha erre nem képes – természetesen már az első naptól –, akkor veszélyeztetni nemcsak a brigád, de a vállalkozás hatékony működését is. A pályakezdők ilyesformán szinte esélytelenül kopogtatnak a fenti cég ajtaján, ami persze korántsem jelenti azt, hogy közülük senki sem kezdheti a munkáját első munkahelyként a nevezett kft.-nél. Ha a munkaerőpiacról közvetlenül nem is, de a Fodor és Molnár Kft. kamarai jogosítvánnyal működtetett gyakorlati képzésén keresztül – amelyeken a részvételre a szakmunkásképzők és szakközépiskolások 11., illetve 12. osztályosainak van lehetősége – azért nyílik lehetőség arra, hogy a fiatalok elsajátítsák a csapatmunka alapjait, a vállalkozásban jellemző munkakultúrát, és így papírt szerezvén pályájukat már rögtön itt kezdhessék el. A program sikerét jelzi, hogy jelenleg a 7. és a 8. fiatalnak kínálnak ilyesformán gyakorlatszerzési lehetőséget, sőt a vállalkozás jelenlegi, állandó munkaerejének közel 10%-a ebből a forrásból származik. A klasszikus, a munkaerőpiacon egyre szélesebb körben elvárt kompetenciák közül a számítástechnikai, a jogi és a nyelvi ismeretek jelen vállalkozás esetében nem fogalmazódnak meg, s a bentlakás esetleges vállalása, sőt a saját jármű megléte sem jelent előnyt a többi – ezen elemekkel esetleg nem rendelkező – munkakeresővel szemben. Ezek oka abban áll, hogy a cég tevékenysége mintegy 100-110 km-es körre koncentrálódik, a külföldi export pedig egyáltalán nem jellemző. A számítógép kezelésének ismerete csak az adminisztrációban foglalkoztatott pár fő felé jelentkezik elvárásként.

A Szegletkő '91. Építőipari, kereskedelmi és Szolgáltató Kft., 1991 óta végzi tevékenységét. A vállalkozás központja a Sárbogárdi kistérségben található, de az elvégzett feladatok jellegeből kifolyólag a tevékenység nem helyhez kötött. A mintegy 70-80 főt foglalkoztató vállalkozás jellemzően férfiaknak tud munkát kínálni, míg nőket elsősorban az irodai feladatok ellátására alkalmaznak. Az időszakos foglalkoztatás egyáltalán nem jellemző és amennyire lehet az alkalmi munkát is kerülnek, amelyben hasonló tényezők játszanak közre, mint a Fodor és Molnár Kft. esetében. A dolgozókat a térségben – a pályakezdekők körében is – legnépszerűbb foglalkoztatási formában, teljes munkaidőben és kötött havibérrrel alkalmazzák.

Az idegennyelv-ismeret sem a fizikai, sem a szellemi dolgozók felé nem jelenik meg elvárásként. A munkák jellegeből kifolyólag elsősorban szakmunkás végzettségű emberekre tartanak igényt (főleg Ács-állványozóra, vasszerelőre, kőművesre, festőre, lakatosra), illetve bizonyos munkakörökre technikus (magasépítő) és egyetemi főiskolai végzettségűeket (építész, illetve építőmérnök) is felvesznek. A fizikai foglalkoztatottaknak kreatívnak, precíznek, tanulékonynak és jó munkabírással rendelkezőknek kell lenniük, míg a szellemi foglalkoztatottak felé a fentiek mellett elvárásként jelenik meg a jó kommunikációs készség és a kitartó jellem megléte is. A munkahelyre való eljutást a vállalkozás biztosítja, de esetenként távolabbi területeken is folytatnak építkezést, így a bentlakást is vállalók előnyt élveznek.

Életkor tekintetében a 18 évesektől kezdve a nyugdíjkorhatárig terjedően foglalkoztatnak munkavállalókat, akik között a pályakezdekők is számottevő arányt képviselnek. A munka nem betanulható jellege, illetve a speciális szakismeret birtoklásának igénye miatt a gyakorlattal nem rendelkezők csak szűkebb munkakörben kerülhetnek alkalmazásra. A feladatok bizonyos szegmensét (pl. segédmunkákat) azonban könnyen és nagy hatékonysággal tudják ellátni.

Logisztikai és egyéb praktikussági okokból a foglalkoztatottak többsége a Sárbogárdi kistérségből kerül ki, tehát nem meglepő, hogy a terület munkaereje meghatározó a vállalkozás számára. A szakmunkáshiány tükröződik abban, hogy a Szegletkő '91 Kft. gyakran szembesül vele, hogy nincs kellő mennyiségű olyan végzettségű ember, akik a szükséges munkákat elláthatnák. Bár ez nehézségeket okoz, és egy folyamatos munkaerőigényt támaszt a vállalkozás részéről, a jó menedzsmentnek köszönhetően még soha nem merült föl a folyamatos működést veszélyeztető munkaerőhiány.

A mezőgazdaság rendszerváltozás utáni átalakulása a koncentráció felé vitte az ágazatot. A tsz-ek jelentős része – vagy azok valamilyen utódszervezete – ugyan életben maradt, a mellékiparágak leépülése, és a gépesítettség fokozódása miatt élőmunkaerő igényük jelentősen lecsökkent. A részint kárpótlási jegyekből vásárolt háztáji, lakossági földeket mára már nagyrészt elvagy bérbe adták, így azokat jelenleg egy-egy nagyobb mezőgazdasági vállalkozó műveli (egy két embernek vannak 50-től 500 hektárig terjedő földterületei). Élőmunkaerő-igényük nekik

sem számottevő, mivel a legtöbben jelentős gépesítettség mellett olyan növényeket termesztnek, amelyek előállításához kevés dolgozó szükséges. Ők tudnák egyébként nagyobb számban felvenni a különböző mezőgazdasági szakmák képviselőit (mint például a seregélyesi iskola mezőgazdasági gépszereelőit), illetően igényük azonban a fenti okok miatt relatíve alacsony.

Az állami szféra, mint foglalkoztató

A térség településeinek polgármesteri hivatalai – elsősorban a közintézmények fenntartói-ként, illetve a közmunkaprogram révén – sok esetben elsődleges foglalkoztatóvá lépnek elő az adott település viszonylatában. Ott, ahol működik még az óvoda, az iskola, illetve van állandó orvosi szolgálat, több lehetőség adódik a magasabb végzettségűek foglalkoztatására is. A különböző közintézményekben azonban az alacsonyabb képzettségűek is jó arányban alkalmazhatók.

Az elmúlt években kiemelkedő szerepet játszott a foglalkoztatásban a közmunkaprogram, amely napjainkban került átszervezésre. Az erre szánt anyagi források csökkentek, így mind a foglalkoztatottak száma, mind a foglalkoztatásuk ideje jelentősen visszaesett. Nagylókon 2010-ben például átlag 13 dolgozó vett részt a programban, míg idén mindössze 5 fő (Hantoson 38-40 ember helyett idén 24). Ezek közül csak két fő van napi 8 órás alkalmazásban. Fontos változás, hogy jelenleg csak olyan személyt lehet közmunkaprogramban foglalkoztatni, aki az önkormányzat által nyújtott bérpótló támogatásban részesül. Ennek alapfeltétele, hogy az egyén olyan családban éljen, ahol az egy főre eső jövedelem nem haladja meg az 26500 Ft-ot, amelyből már következik, hogy a pályakezdők mely csoportjai számára érhető el a közfoglalkoztatás. A program átszervezésének elsődleges célja az volt, hogy az embereket a magánszféra felé terelje. A hátrányos helyzetű pályakezdők azonban a munkaerőpiacon csak elenyésző eséllyel tudnak elhelyezkedni, tehát számukra a közmunkaprogram (mint reális elhelyezkedési alternatíva) helyett az út nem a munkaerőpiacon való boldogulás, hanem a tartós munkanélküliség felé vezet.

A Sárbogárdi kistérség területén kívül található fő foglalkoztatók munkaerő-keresleti viszonyai

A Sárbogárdi kistérség életében meghatározó szereppel bír Székesfehérvár, Dunaújváros és Paks városa is. Ezen térségen kívüli települések adnak ugyanis helyet azoknak a fő foglalkoztatóknak, amelyek a Sárbogárdi kistérség életében még a helyieknél is nagyobb szereppel bírnak. Körükből kettő – kivétel nélkül – ipari üzemet emelek ki.

A Paksi Atomerőmű Zrt. fő profilját, a villamosenergia-termelést 1976 óta folytatja, ezzel mintegy 2650 főnek kínálva elsősorban teljes állást, 8 órás időbeosztásban folytatható munkalehetőséget. A dolgozók egy részét rész munkaidőben alkalmazzák, de ez a forma a teljes foglalkoztatáshoz képest kis hányadot képvisel. Az erőműben végzendő feladatok sokszínűségéből kifolyólag férfiakat és nőket, szellemi és fizikai munkaerőt egyaránt tudnak alkalmazni. Sem az időszakos foglalkoztatás, sem az alkalmi munka nem jellemző a vállalkozásnál. A bérezés típusát tekintve csak a kötött havibért alkalmazzák.

Mint a helyi foglalkoztatónál, a térségen kívülieknél is kulcskérdés, hogy melyek azok az alapvető elvárások, amelyeknek egy foglalkoztatottnak meg kell felelnie. Az atomerőmű üzemeltetésével kapcsolatos feladatok heterogenitása nyilván eltérő képzettségű, jellegű munkaerőt kíván, a munkakörtől függően eltérő elvárásokkal. A vezető, illetve a felsőbb beosztásban lévő munkavállalók esetében így elvárásaként jelenhet meg az idegennyelv-ismeret, amit általánosságban és a foglalkoztatottak többségénél nem követel meg a vállalkozás. A munkavállaló helyben lakása természetesen előny – mind a munkavállalónak, mind az erőműnek –, de nem elvárás és nem ér „plusz” pontot a munkahelyek megpályázásánál, csakúgy, mint a bentlakásra való hajlandóság sem, amely ez esetben fel sem merül. A munkahelyre való eljutást az erőmű segíti. A munkakörök differenciáltságának köszönhetően – a kemény fizikai erőlkifejtést igénylő munkáktól a komolyabb szellemi kapacitást követelő feladatokig gyakorlatilag minden előfordul – az erőmű 18 éves kortól a nyugdíjba vonulásig képes az egyéneket foglalkoztatni. A munka természetesen nem tanulható be könnyen, sőt a feladatok többsége speciális szakismeretet, komolyabb szakmai tapasztalatot kíván. Előbbi maradéktalanul elsajátítható a társaság képzéseiben, utóbbi pedig – feltéve, ha a résztvevő leendő foglalkoztatott megfelelően teljesít – szintén az erőmű falain belül megszerezhető.

A legfontosabb elvárt tulajdonságok között a precizitás és a kitartás mellett a gyors tanulási képesség és a csapatban való megfelelő boldogulás is szerepel, amely a munka súlyából és a vele járó kockázatból adódóan egyáltalán nem meglepő. A vállalkozásnál alkalmanként foglalkoztatnak pályakezdekőket. Nem zárkóznak el tőlük, de a munkák bizonyos körénél elvárás a tapasztalat.

A Paksi Atomerőmű Zrt. esetében nem igazán meghatározó a Sárbogárdi kistérség munkaereje, sőt, a közel 3000 foglalkoztatottnak csak igen kis hányada származik innen, amely persze nem jelenti azt, hogy fordított relációban hasonlóan érdektelen lenne Paks a kistérség számára. Jelenleg az erőmű nem küzd munkaerőhiánnyal, mind képzettségét, mind képességeit tekintve van kellő mennyiségű olyan ember, akiből a keretek maradéktalanul feltölthetők.

A térségen kívüli fő foglalkoztatók – a Sárbogárdi kistérség szempontjából – egyik legfontosabbika a Hankook Tire dunaújvárosi gumiabroncs üzeme. A cég mintegy 1900 főnek kínál munkát, férfiaknak és nőknek egyaránt. Az időszakos foglalkoztatás, illetve az alkalmi munka eszközével egyáltalán nem élnek, a munkaerőt állandóan foglalkoztatottként, teljes munkaidőben alkalmazják. A gyártás során a fizikai munkaerő – létszámát tekintve – nagyobb hányadot képvisel, annak ellenére, hogy a gyártási folyamat komoly szellemi kapacitásokat is leköt. A menedzsment körében egyértelműen a szellemi foglalkoztatottak a meghatározóak. Néhány esettől eltekintve az órabér a jellemző bérezési forma. A konkrét értelemben vett – három műszakban foglalkoztatott – ipari munkások szinte kivétel nélkül így kapják fizetésüket.

A szellemi alkalmazottakkal szemben támasztott elvárások egyes pontokon jelentősen eltérnek a fizikai foglalkoztatottakétól. Ilyen terület az idegennyelv-ismeret is, amely utóbbiaknál nem, míg előbbieknél egyértelmű elvárásként fogalmazódik meg. A Hankook igyekszik minél közelebbről beszerezni munkaerőjét, így a helyi munkaerőt részesíti előnyben. Mindemellett igen nagy számban foglalkoztatnak távolabbi, az üzemtől akár 30-40 km-es távolságban élő személyeket is, akiknek a munkahelyre való eljuttatását mindenképpen megoldják (pl. üzemjáratokkal). Mivel a munkák többsége komoly erőnlétet követel, így az 51 éves kor fölött már nem igen foglalkoztatnak. A másik oldalon viszont üdítőbb a kép: amennyiben a dolgozó vállalja, akár 18 éves kortól munkába állhat.

Azzal ellentétben, ahogy elsőre gondolnánk, a gumiabroncsgyártásban végezhető munkakörök legtöbbje nem tanulható meg könnyen. A betanított munka elenyésző, mivel még a fizikai dolgozók többségével szemben is elvárás valamiféle a munkához kapcsolódó OKJ-s végzettség, vagy egyéb szakismeret. A szakmai tapasztalat a szellemi foglalkoztatottaknál gyakran jelenik meg elvárásként, míg a fizikai dolgozók esetében ez – a leggyakrabban – nem feltétel. Előbbiek esetében egyébként a felsőfokú végzettség megléte alapkövetelmény. A Hankookban való munkába állás megköveteli néhány fontos alapképesség meglétét. Kiemelten preferált tulajdonság a precízség, a csapatban való jól boldogulás képessége, a jó munkabírási, a különböző munkafolyamatok gyors elsajátítása és a kitartás.

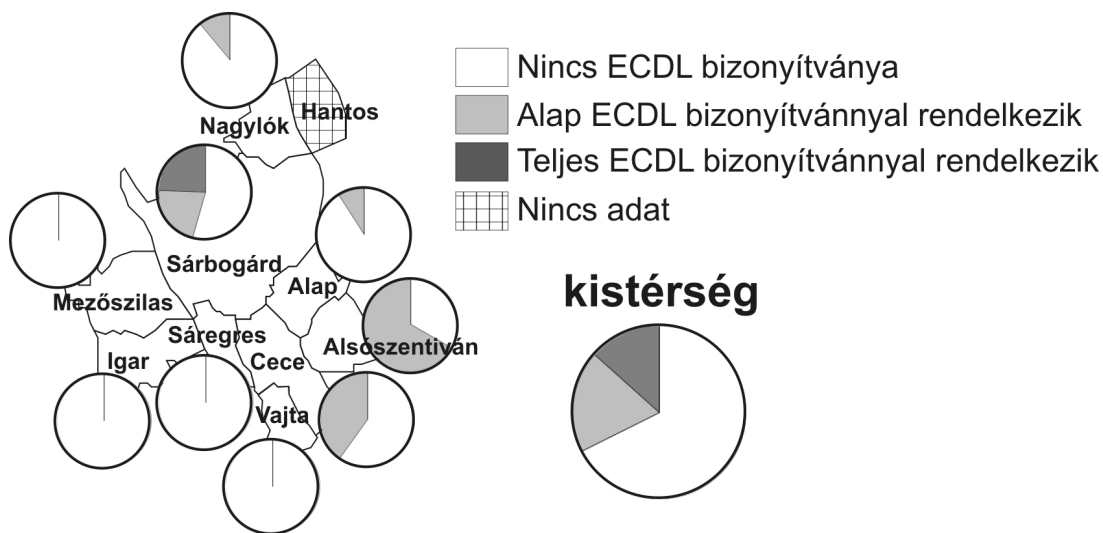
A Hankook remek – bár az esetek többségében nem a legkönnyebb – munkalehetőséget kínál a pályakezdők számára. A cég filozófiájával nem ütközik a tapasztalat nélküli, az esetek többségében még fiatal munkanélküliek, pályakezdők alkalmazása, így rendszeresen igénybe veszik – elsősorban fizikai munkakörben – az ő munkaerőjüket is. A Sárbogárdi kistérség esetében a Hankook, mint foglalkoztató az elsők közt szerepel. A kistérség munkaereje az erőművel szemben jóval meghatározóbb a vállalkozás életében mindamellett, hogy – ahogy ez egy ekkora

üzemnél lenni szokott –, a munkaerőt jelentős távolságból és több kistérségből szedik össze. A szükséges munkaerőkeret így maradéktalanul feltölthető, a cég sem most, sem a múltban nem küzdött számottevő munkaerőhiánnyal.

3.2. A munkaerőpiac kínálati oldalának területi jellemzői

Az általános iskolások munkaerőpiaci jövőképe

A vizsgálat évében a Sárbogárdi kistérségben 211 gyerek jár nyolcadik osztályba (oktatási intézmények adatai). Ők 7 iskolában tanulnak, amelyekből 3 a központban, a többi pedig Alapon, Alsószentivánon, Cecén és Mezőszilasra található. Az igari diákok főleg Mezőszilasra, míg a vajtaiak és a sáregresiek Cecére járnak. A nagylóki felső tagozatosok elsősorban sárbogárdi iskolákban fejezik be a 8. osztályt. A tanulók többsége 1996-ban, 1997-ben született. Képzettségüket tekintve meglehetősen heterogén csoportról van szó. Saját megítélésük szerint számítástechnikai ismereteik a legmélyebbek, amelyet eredményeik is igazolnak

1. ábra

Az ECDL-vizsgák megoszlása a település nyolcadik osztályosainak körében

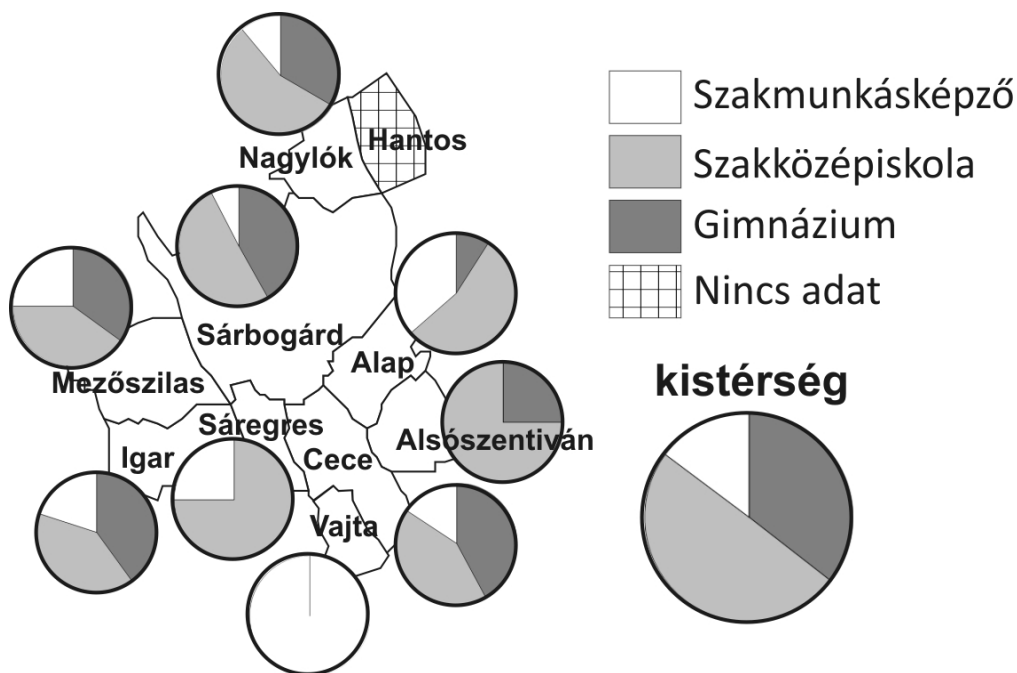
(Szerk.: Alpek B. L. 2011. Adatok forrása: kérdőíves vizsgálat)

A térségben napjainkban is népszerű ECDL-vizsgák száma és területi megoszlása nagyon heterogén képet mutat (*1. ábra*). Míg a kistérség nyugati településein gyakorlatilag senkinek sincs hasonló végzettsége, addig a keleti falvakban és a központban is magas (néhol 50%-ot meghaladó) a vizsgával rendelkező diákok aránya. Ennek elsődleges oka természetesen nem a fiatalok különböző adottságaiban, hanem abban áll, hogy míg Cecén, Alapon, Alsószentivánon és persze Sárbogárdon a számítástechnika órák keretében a diákokat ösztönzik, sőt például a Mészöly Géza Általános Iskolában külön szakkörökön segítik jelen vizsga letételében, addig a többi településen nem ezt tekintik prioritásnak az oktatók.

A munkaerőpiacon sokkal keresettebb nyelvvizsgák szempontjából a térség – mint ahogy azt a diákok is érzik – már rosszabb mutatókkal rendelkezik. Nyelvvizsgával a megkérdezettek mindössze 10,2 %-a bír, amely azt mutatja, hogy – bár a piacképes nyelvtudás elsajátításának segítése minden iskolában kiemelt cél – nem jellemző, hogy valaki a 8. osztály végére erről bizonyítványt is szerez. A munkavállalás szempontjából további fontos ismeretek (önéletrajzírás, munkajog, pályázatírás, csoportirányítás, munkaszervezés), gyakorlatilag ismeretlenek a 8. osztályosok számára, amely azért sem meglepő, mert a jelenlegi oktatási rendszerben ezek közül egyedül a csoportirányításra, a csapatban dolgozásra fordítanak hangsúlyt. Az általános iskolát tehát jobb számítástechnikai ismeretekkel, de elenyésző idegennyelvtudással hagyja el a legtöbb fiatal, akik a munkaerőpiac szempontjából egyébként keresett, de az alapfokú oktatásban kevésbé előkerülő, egyéb kompetenciákkal csak szórványosan rendelkeznek. A megszerzett tudás már hat arra, hogy egy fiatal merre indul tovább (aki egész életében ötös volt idegen nyelvből, az nagy valószínűséggel folytatja tanulmányait kéttannyelvű középiskolában...stb.). A kérdés csak az, hogy milyen mértékben. Felmerül továbbá, hogyha mégsem ez, akkor mi játszik meghatározó szerepet a középiskola kiválasztásában.

A továbbtanulás irányában kimagasló mértékben (32%) a család javaslata, a szülői ráhatás a döntő. Tekintve, hogy bizonyára több fiatalnak kényelmetlen lehet ezt beismerni, az arány valószínűsíthetően még ennél is nagyobb. Ez persze még nem feltétlenül gond. A probléma elsősorban abban áll, ha a szülők saját életpályájukat akarják ráerőltetni a fiatalokra, amely egy komoly strukturális munkanélküliséggel jellemezhető térségben gátolhatja a piaci igényeknek megfelelő pályaválasztást. Igen kedvező lenne, ha az orientációkat legnagyobb mértékben a munkaerőpiaci kimutatásokra építő pályaválasztási tanácsadások határoznák meg. Ez persze koránt sincs így, amit az is igazol, hogy a megkérdezettek mindössze 3%-a döntött ezek hatására. A középiskolák saját kampánya sokkal számottevőbbnek bizonyult. A diákok mintegy 15%-a egy nyílt nap után döntött az adott intézmény mellett. Kedvező, hogy a megkérdezettek közel fele (42%-a) már a munkaerőpiacot is számításba vette a választásnál, és ha nem is a jövőbeni elhelyezkedés esélye volt a meghatározó, de legalább ott volt közvetlenül az emóciók után. A

döntések tehát elsősorban a fenti hatótényezők következtében születtek meg. Az eredmény pedig – a korábbi rendszer megszokásait és a rendszerváltás utáni továbbtanulási irányokat is figyelembe véve – tipikus.

2. ábra

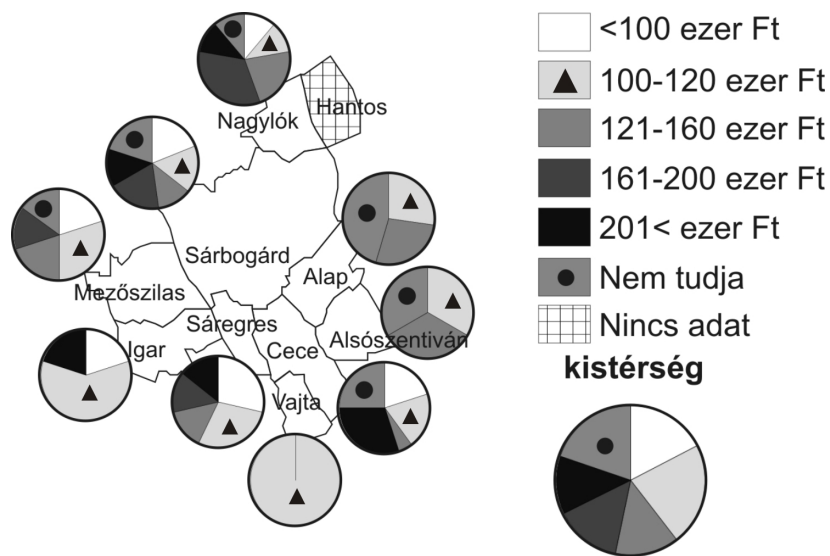
A nyolcadik osztályosok által első helyen választott iskola típusa

(Szerk.: Alpek B. L. 2011. Adatok forrása: Kérdőíves vizsgálat)

A kistérségi összesítésből kitűnik (2. ábra), hogy még mindig az érettségit és szakmát is adó szakközépiskola a legkedveltebb továbbtanulási célpont. A második legnépszerűbb iskolatípus a gimnázium, míg az egyébként a munkaerőpiacon keresett szakmunkás végzettséget adó szakképzők – még egy ilyen erőteljesen rurális térségben is – sokkal lemaradva a harmadik helyen állnak. Faluból jóval kevesebben mennek gimnáziumba, sőt Vajtán az összes diák szakmunkásképzőbe készült 2010-ben. Ennek oka elsősorban a hagyományokban, a falusi értékrendben, illetve az itteni lakosok képzettségének jellegében gyökerezik. A falusi iskolák közül a mezőszilasiban és a ceceiben népszerűbb csak a gimnázium a térségi átlagnál. Mivel az említett intézményekben nem helyeznek kiemelt hangsúlyt arra, hogy a fiatalokat a gimnáziumokba tereljék, az eltérés hátterében valószínűsíthetően a megkérdezettek pillanatnyi emóciói állnak. Sárbogárd már egy sokkal városiasabb megoszlást mutat. Bár itt is a szakközépiskola a legnépszerűbb, a községekben tapasztaltnál jóval nagyobb arányt képvisel a polgári értékrendhez és

gondolkodásmódhoz közelebb álló gimnázium. Összességében a három típusú oktatási intézmény megoszlása 1:2,4:3,4-hez, ahol a szakközép képviseli a legnagyobb, a szakmunkásképző a legkisebb hányadot.

A munkaerőpiaci jövőkép szempontjából több pozitívum is kiemelhető. A 8. osztályosok szinte mindegyike optimista jövőbeni boldogulásával kapcsolatban, sőt a legtöbben még akkor is bizakodnak, ha tisztában vannak vele, hogy a választott szakmájukkal nehezebb lesz az elhelyezkedés. A jövedelmi elvárások vizsgálata kimutatta, hogy a 14-15 évesek feltűnően reálisan látják várható fizetésük mértékét (3. ábra). Egyes esetekben a fiatalok 5%-os hibahatáron belül találták el a jelenlegi átlagbérek tekintetében a szakmájukban szereshető várható keresetet, amely elsőre meglepőnek tűnhet. Érdekeség, hogy falun a 8. osztályosok képe reálisabb, mint a kistérségi központban lakóké. A jelenség hátterében természetesen nem a fiatalok komoly közgazdaságtani ismeretei állnak, hanem sokkal inkább az, hogy a többség az otthon hallott adatokat mondja vissza. Falun, ahol „mindenki-mindenkit” ismer, ez a hatás még erőteljesebb. Ahogy a jövedelmi viszonyok kérdése mindennapos témának számít, a fiatalok legtöbbször átlagosnak megfelelő fizetésekről hallhatnak, így belső jövedelmi várakozásaik is az átlag felé tolnak el.

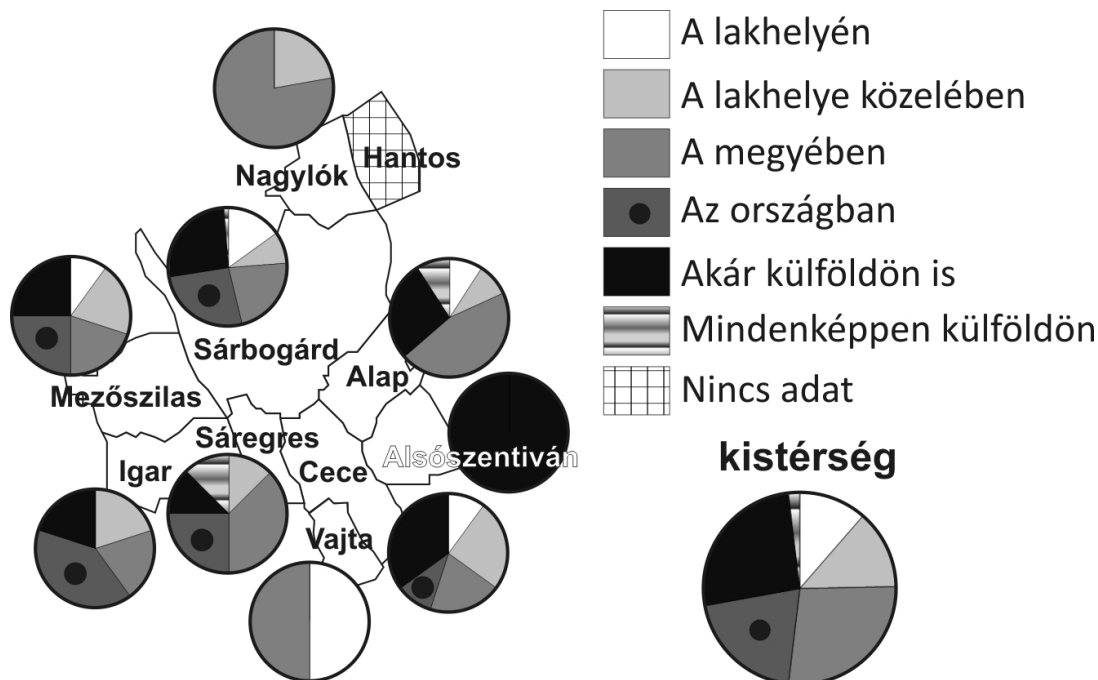

3. ábra

A nyolcadik osztályosok jövedelmi várakozásai a Sárbogárdi kistérségben

(Szerk.: Alpek B. L. 2011 Adatok forrása: Kérdőíves vizsgálat)

A kérdés szempontjából fontos információt szolgáltat a „lokálpatriotizmus” mértéke (5. ábra), amelynek alapja a munkavállalási hajlandóság területi megoszlása (4. ábra).

4. ábra

A nyolcadik osztályosok munkavállalási hajlandóságának területi vetülete

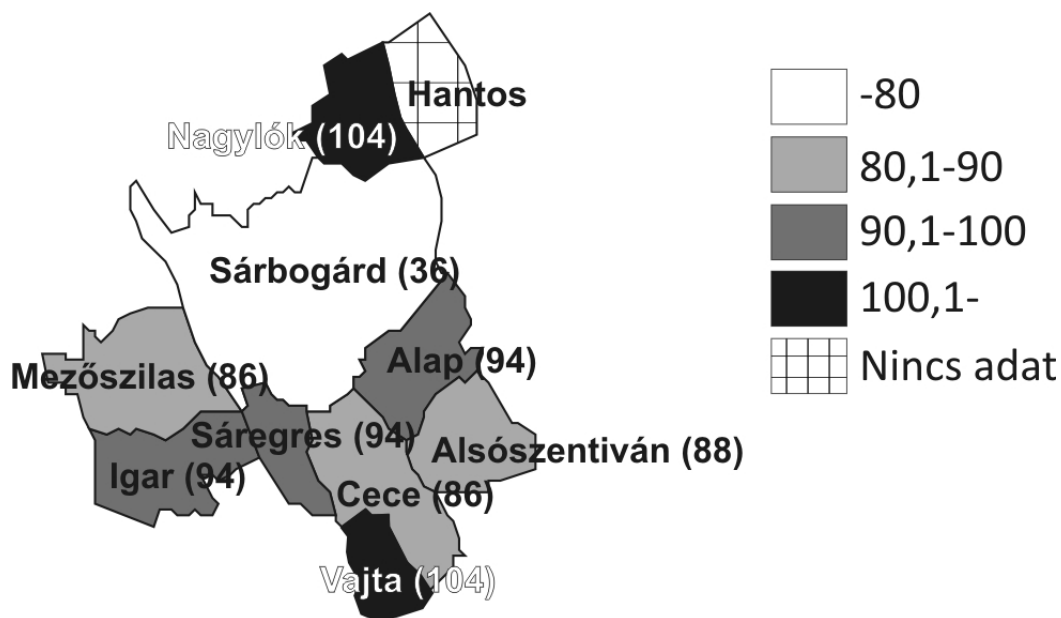
(Szerk.: Alpek B. L. 2011. Adatok forrása: Kérdőíves vizsgálat)

Néhol feltűnően sokan képzelik el jövőjüket a lakhelyükön vagy annak közelében. Erre az esetre tipikus példa Vajta, ahol elsősorban a megszokás, a településszeretet, illetve a szülők mezőgazdasági vállalkozásának továbbvitele játszik fontos szerepet az eredményben. Ipari üzem és jelentősebb szolgáltatási szféra hiányában a jó helyi munkalehetőségek nem jöhetnek szóba sem itt, sem a többi falunál a magas „lokálpatriotizmus” okaként. Vajta esetében különösen, de a többi kis településnél sem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy az alacsony tanulólétszám jelentősen torzíthatja a statisztikát. Az ide tartozó települések ezért típusképzésre alkalmatlanok.

A kistérség munkaerőpiaci helyzetét is számításba véve egy jóval jellemzőbb falutípus körvonalazódik. Az ebbe tartozó településeken, a lakhelyen csak igen kis hányad akar munkába állni, miközben az annak közelében való munkavállalási szándék aránya már jóval magasabb. Ezeknél a településeknél a legnagyobb hányadot szinte kivétel nélkül a megyében való elhelyezkedési hajlandóság teszi ki. A fiatalok boldogulásukat tehát elsősorban az e mögött álló településeken (elsősorban Székesfehérváron és Dunaújvárosban) képzelik el. Ezt a falutípust képviseli a kistérségből többek között Alap, Mezőszila, Cece, de némi kritikával Igar is. A sárobgárdi felmérés eredménye híven tükrözi a központ térségi munkaerőpiaci szerepét. A városban már jó-

val nagyobb arányban tervezik jövőbeni boldogulásukat a 8. osztályosok, mint a térség legtöbb településén. A közelben nem nagyon látnak semmit, míg a megye itt is tetemes hányadot képvisel.

Kistérségi szinten a fiatalok közel fele a megyén kívül is hajlandó lenne munkába állni, sőt, a diákok több mint negyede hajlandó külföldre is elmenni (4. ábra). Nézőpont kérdése, de az ország foglalkoztatási helyzetét is figyelembe véve pozitív, hogy a mindenképpen külföldre készülők az általános iskolások között mindössze 2%-ot tesznek ki. A fentieket foglalja össze a „lokálpatriotizmus” mértéke (5. ábra).

5. ábra: A nyolcadik osztályosok „lokálpatriotizmusa”
 (Szerk.: Alpek B. L. 2011. Adatok forrása: Kérdőíves vizsgálat)

Látható, hogy míg Vajtán és Nagylókon a 8. osztályosok többsége kevésbé hajlandó munkavállalás céljából eltávolodni a településről, addig egyes falvak diákjai, mint például a mezőszilasiak, alsószentivániak illetve ceceiek már kevésbé „lokálpatrióták”. A falvak tekintetében valószínűsíthetően az érzelmi kötődés magasabb foka is hozzájárul ahhoz, hogy a diákok nem szeretnék túl messze munkába állni szeretett településüktől. Kiemelkedik a sorból a sárbogárdi diákokra kapott 36-os érték, amely azt mutatja, hogy itt – bár arányaiban az átlagnál többen képzelik el boldogulásukat a lakhelyükön – mindent összevetve a 8. osztályosok mégis nagyobb távolságokban gondolkoznak, mint bármelyik másik kistérségi településen.

A középiskolások munkaerőpiaci jövőképe

Az Eötvös József Szakképző Iskola végzősei

A továbbtanulási statisztikákkal korrigált felmérésből kiderült, hogy a Sároboárdi kistérség 8. osztályosainak évente körülbelül 10-20%-a folytatja tanulmányait szakmunkásképzőkben. A választott iskolák közül azonban nehéz kiemelni egy konkrét intézményt, mivel a fiatalok eloszlása elég kiegyenlített – általában 1-2 fő/iskola – a térségi szakmunkásképzők között. A sorból – bár kis értékekkel (A legtöbben 2010-ben ezt a szakmunkásképzőt jelölték meg. Az összes jelentkezett 3,75%-a kívánta itt folytatni a tanulmányait.) –, de kiemelkedik a seregélyesi Fejér Megyei Önkormányzat Eötvös József Szakképző Iskolája és Kollégiuma, amelyet a felmérésben résztvevő diákok a szakmunkásképzők közül a legnagyobb arányban céloztak meg. Az említett intézmény az előző években is az elsők közt szerepelt.

Az ide – de általánosságban is mondhatjuk, hogy a szakmunkásképzőkbe – jelentkező fiatalok elsődlegesen valamiféle szakmát, konkrét szakismeretet kívánnak szerezni. A képzésüket az ilyen speciális ismeretek elsajátítását támogatni kívánó intézmények úgy építik fel, hogy abban a hangsúlyok a konkrét szakmai tudásra, és kevésbé a munkaerőpiacon egyre inkább keresett egyéb ismeretekre (pl. munkajogi ismeretek, idegen nyelv tudás...stb.) kerülnek. Nem meglepő tehát, hogy az egyébként képzett szakemberek szinte egyáltalán nem szereznek számítástechnikai és/vagy nyelvtudást igazoló papírt. A vizsgált iskolában a 37 végzős diákból mindössze 6 rendelkezett alap ECDL-vizsgával, illetve 5-en alapfokú nyelvvizsgával. Ezekkel a hiányosságokkal a tanulók is tisztában vannak. A csoportok összesítve is csak a számítástechnikai ismereteiket, az önéletrajzírást, illetve a csoportirányítással kapcsolatos képességeiket értékelték kettesnél jobbra.

Elsőre persze feltételezhető, hogy valójában ezek az ismeretek nem is szükségesek egy jól képzett szakembernek, mivel a megszerzett szaktudás biztosítani fogja a további boldogulást, amelynek csak rovására menne, ha például a szakmai órák helyett munkajogot oktatnának. Ez mindaddig elfogadható álláspont, amíg megáll az a feltevés, hogy a munkaerőpiac igényli, és ezáltal képes is maradéktalanul felszívni, hosszú távon hasznosítani az adott szakmával rendelkezőket. A válságos időszakok, a szakmák telítődése, illetve a részint ezeknek betudható fokozódó munkaerőpiaci verseny azonban kiszolgáltatottá teszi azokat a fiatalokat, akik a munkaerőpiacon keresett általános kompetenciákkal nem rendelkeznek, hanem „csupán” speciális szakmai ismereteket birtokolnak. A munkaerőpiac foglalkoztatói oldalának elemzése ugyanis rámutatott arra, hogy a speciális szaktudás mellett az egyéb kompetenciák (pl. a csapatban való remek boldogulás) elvárása is egyre fokozottabb mértékű.

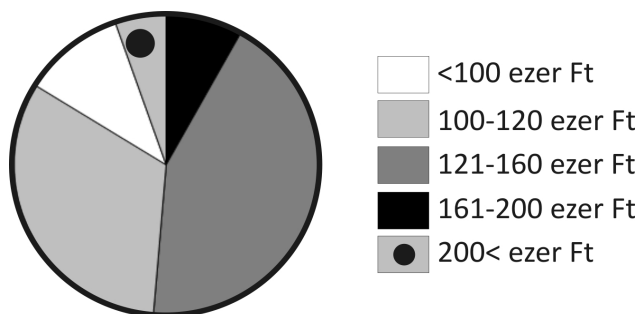
Pozitívum, hogy a tanulók közel fele mindenképpen szándékozik tanulmányait folytatni, további ismereteket elsajátítani, át- vagy továbbképzésen részt venni, amelyben akár az említett iskolában – annak szakközépiskolai részében –, vagy különböző OKJ-s képzéseken is nyílik mód. Az ambiciózus diákok így érettségít is szerezhetnek, és akár a felsőoktatásban is folytathatják tanulmányaikat. Ezen tények cáfolják, hogy a szakmunkásképzők végeztével a fiatalok többsége már a munkaerőpiacon kívánna boldogulni. A felmérés és a velük folytatott beszélgetések egyértelműen igazolták, hogy saját képességeik további fejlesztése, tanulmányaik folytatása szerves részét képezik jövőbeni terveiknek.

Továbbtanulási motivációik tekintetében első helyen az érdeklődés, az emóciók szerepelnek. A megkérdezett fiatalok elenyésző hányadát ösztönözte a pályaválasztásra az, hogy a tanulandó szakmára van-e piaci kereslet vagy sem. Ez persze, ha szigorúan gazdasági szempontokat veszünk figyelembe, nem előnyös. Ami pozitívumként kiemelhető, az az, hogy ezen a szinten a családi tradíciók már messze elmaradnak az általános iskolások körében tapasztalt mértéktől.

A tanulók többsége – mint ahogy azt az általános iskolák esetében is tapasztaltuk – továbbra is optimista, és nagyon várja a továbbtanulást, vagy épp a munkavállalást, amit csupán az árnyékol be számukra, hogy mintegy 40%-uk úgy véli, nem, vagy csak nehezen fog boldogulni megszerzett képzettségével. Bár több szakmunkásképzőre kiterjedő elemzések ez esetben nem történtek, a seregélyesi tapasztalatok fényében megdölni látszik az a feltételezés, hogy az ilyen típusú intézményekbe a motiváció teljes hiánya, és a tanulók érdektelensége a minőség rovására menne.

A 8. osztályosoknál kiemelt figyelmet kapott a „lokálpatriotizmus” mértékét kifejező mutató. 86-os értékükkel az Eötvös József Szakiskola diákjai a Sárbogárdi kistérség átlagának (88,6) szinte tökéletesen megfelelő értéket hoznak, tehát ezen intézmény nem nagyon növeli, de nem is igazán csökkenti a fiatalok munkavállalással kapcsolatos hajlandóságát, érzelmi mobilitását.

A munkaerőpiaci jövőkép szempontjából fontos a jövedelmi elvárások alakulása (6. ábra). A szakmunkásképzősök esetében a várakozások még reálisabbak, mint a 8. osztályosoknál, amely azt sejteti, hogy minél közelebb visz egy adott képzés a munkaerőpiachoz, annál jobban körvonalazódik a kép a középiskolások körében a kereseti lehetőségeikről. A családban hallottak visszamondásával szemben a szakmunkásképzősök végzőseinél a szakmában várható bérek valószínűsíthető ismerete áll a pontos jövedelmi meglátások, elvárások mögött.

6. ábra

Az Eötvös József Szakképző diákjainak jövedelmi elvárásai

(Szerk.: Alpek B. L. 2011. Adatok forrása: Kérdőíves vizsgálat)

A szakmunkások esetében kiemelten fontos felhívni a figyelmet a végzettség munkaerőpiaci értékének folyamatos növekedésére. A Sárbogárdi kistérségben komoly szakmunkáshiány uralkodik. A seregélyesi iskolában végzőknek tehát jó munkaerőpiaci kilátásai lennének, amit csak az a tény árnyékol be, hogy az említett intézményben nem a térségben leginkább keresett építőipari, hanem túlnyomó részt különböző mezőgazdasággal kapcsolatos szakmák kerülnek oktatásra. A korábbiakban esett szó a térség mezőgazdaságában lezajló folyamatokról, illetve azok munkaerő-keresletre gyakorolt hatásairól. Tekintve, hogy a koncentrált növénytermesztés kevés szakmunkást vesz fel, a mezőgazdasági szakmák esetében a térség kifejezetten telített (2010-ben a munkaügyi központ támogatásával mindössze 8 új munkahely született a mezőgazdaságban).

A szakközépiskolák végzősei

Az általános iskolások továbbtanulási terveit felmérő kérdőív rávilágított, hogy a Sárbogárdi kistérség fiataljainak körében két szakközépiskola tart számot az átlagosnál nagyobb érdeklődésre. A felmérésben megkérdezett fiatalok 13%-a az Árpád Szakképző Iskolában, míg másik, közel 7%-uk a Deák Ferenc Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépiskolában szándékozott tanulmányait folytatni. Ha a felmérés eredményeit finomítjuk a korábbi évek továbbtanulási statisztikáinak számaival, kitűnik, hogy ezek az értékek még magasabbak is a fenti százalékoknál.

Az Árpád Szakképző Iskolában kevés diák szerez számítástechnikai ismereteit igazoló ECDL-vizsgabizonyítványt vagy nyelvtudását bizonyító nyelvvizsgát. A megkérdezettek közül összesen két végzős rendelkezett az előbbi, illetve egy az utóbbi típusú dokumentummal. A fiatalok tisztában is vannak tudásuk hiányosságával. A számítástechnikai ismereteiket – átlag –

3,1-re, míg az idegennyelvtudásukat az ennél is kisebb 2,8-as értékre becsülő fiatalok, a többi, egyébként középszinten még kevésbé oktató kompetenciában való jártasságukat még rosszabbnak tartják.

A sorból kilóg 3,7-es értékével az önéletrajzírás képessége, amely főleg annak tudható be, hogy a diákok az Árpádban – elsősorban a nyelvtanórák keretében – már megismerkedhettek ezen sajátos formarendszerű dokumentum jellegzetességeivel, készítési módjával. Másfelől ilyen dokumentumot napjainkban már azért sem nehéz készíteni, mert ehhez számos sablon, segédprogram áll rendelkezésre, így az önéletrajzírás 4-es ismerete gyakorlatilag jelentheti a megfelelő weboldalak elérési útjának tudását is.

Az Árpád érettségire felkészítő képzéseinek fő célja az általános műveltség biztosítása, és az ezt igazolni szándékozó érettségi bizonyítvány megszerzéséhez szükséges tudás átadása mellett az, hogy a szakmai órák keretében megfelelő alapot biztosítsanak a további, elsősorban OKJ-s szakmai képzéseken való boldoguláshoz. Ennek megfelelően a 61 megkérdezett diák is – szakmai tudásának gyarapításával szemben – elsődleges céljának az érettségi megszerzését és az azzal való továbbtanulást tartja. A különbség a később tárgyalandó gimnáziumi képzéssel szemben az Árpád esetében a továbbtanulás tervezett módjában ragadható meg (7. ábra).

7. ábra

Az Árpád Szakközépiskola végzőseinek továbbtanulási orientációi

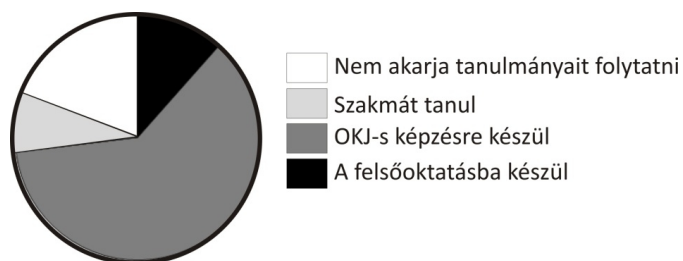
(Szerk.: Alpek B. L. 2011. Adatok forrása: Kérdőíves vizsgálat)

A felsőoktatásba csak a fiatalok kisebb hányada készül, és a szakmunkásképzőkben való szakma tanulását is jelentősen meghaladja azok száma, akik OKJ-s képzésen szeretnék munkaerőpiaci helyzetüket javítani. Boldogulásuk egyik meghatározó pontja tehát, hogy találnak-e olyan OKJ-s képzésben oktató hivatást, amely megfelel a munkaerőpiac rövid és némiképp hosszú távú elvárásainak is. E tekintetben kiemelkedő jelentőséggel bír a Közép-dunántúli Regionális Képző Központ, amely intézményről a későbbiekben részletesen lesz szó.

A jó választás kulcsa a motivációkban lelhető fel. Ha a fiatalok többsége munkaerőpiaci tendenciák, és/vagy a piaci kereslet rövid és – amennyire azt becsülni lehet – hosszú távú minőségi és mennyiségi változásainak szellemében döntenének pályájuk mellett, jó eséllyel még egy olyan munkahelyhiányos területen is boldogulnának, mint a Sárbogárdi kistérség. A valóságban azonban korántsem a hasonló jellegű motivációk a meghatározóak. A fiatalok között elenyésző hányadot (0,98%-ot) képviseltek azok, akik jövedelmi és/vagy elhelyezkedési szempontokat tartottak szem előtt. A felmérésben részt vett, és az ide vágó kérdésre válaszolók túlnyomó többsége (86,3%-a) még mindig – a számos pályaválasztási, orientációs program ellenére – elsősorban érdeklődésének, emócióinak megfelelően választ szakmát, és az elhelyezkedési, jövedelmi szempontok csak esetlegesen és akkor is csak másodlagosan jelennek meg. Mint ahogy az már a szakmunkásképzősök körében végzett felmérésben is kitűnt, a középiskolában végző fiatalok körében a családi tradíciók szerepe számottevő mértékben csökken. Némiképp javítja a képet, hogy – mégha nem is ez volt a meghatározó a döntéseikben – a fiatalok többsége már elgondolkozott azon, hogy választott szakmája piacképes-e.

Az Árpád 12. osztályosainak „lokálpatriotizmusa” a maga 75-ös értékével némiképp a Sárbogárdi-kistérség átlaga alatt szerepel. Ha szigorúan a számokat nézzük, akkor kimondható, hogy az említett szakközépiskola mérsékli a fiatalok munkavállalási hajlandóság szerinti helyhez kötöttségét. Mindezek ellenére, mivel a változás relatíve kicsi, jelentős „lokálpatriotizmus” csökkenés nem tapasztalható.

A Deák Ferenc Szakképző diákjai sok tekintetben igen hasonló helyzetben vannak Árpádos társaikhoz. A nyelvvizsga és az ECDL-vizsga az ő körükben sem jellemző (mindegyikből csak egy fordult elő a vizsgált osztályban), egyéb képzettségeiket pedig hasonlóan borúsán látják. A szakközépiskolai osztályok esetében a Deákban is hasonló prioritások élnek, az érettségire való felkészítést kitüntetett célnak, de a szakmai ismeretek átadását is fontosnak tartják. Mindezek ellenére a végzősök továbbtanulási céljai némiképp eltérnek az Árpád 12. osztályosai körében tapasztaltaktól (8. ábra).

8. ábra

A Deák Szakközépiskola végzőseinek továbbtanulási orientációi

(Szerk.: Alpek B. L. 2011. Adatok forrása: Kérdőíves vizsgálat)

A diákok jelentős hányada (közel ötöde) egyáltalán nem akarja folytatni tanulmányait, míg a felsőoktatásba csak alig több mint 10% készül. A Deák Ferenc végzőseinek közel kétharmada valamilyen OKJ-s képzésen szeretné tudását pallérozni, és csak kisebb részük kíván akár szak-középben, akár szakmunkásképzőben szakmát tanulni. Bár az eredmény eltérő, a motivációk tekintetében nincs sok különbség a két középiskola végzősei között. A fiatalok többsége ez esetben is érdeklődéseire, emócióira támaszkodik, szemben a piac elvárásaival, a jó anyagi kilátásokkal. A megkérdezettek 1,5%-nál jelent meg az orientáció okaként a jó elhelyezkedési esély, a reményteli munkaerőpiaci kilátások. A deákos 12. osztályosok „lokálpatriotizmusa” 73-as értékével mindössze 2 ponttal kisebb az árpadosokra számítottnál, így jelentős munkavállalási hajlandóságbeli mobilitás növekedésről esetükben sem beszélhetünk.

A jövedelmi várakozások szempontjából a szakközépiskolások középutat jelentenek a szakmunkásképzősök és a gimnazisták között (9. ábra). A magasabb, esetenként 200 ezer forintot meghaladó bérre számítók aránya már jóval nagyobb, mint az előző csoportnál, de még nem haladja meg a gimnazistákét.

9. ábra

Az Árpád és a Deák Ferenc Szakközépiskola diákjainak jövedelmi elvárásai

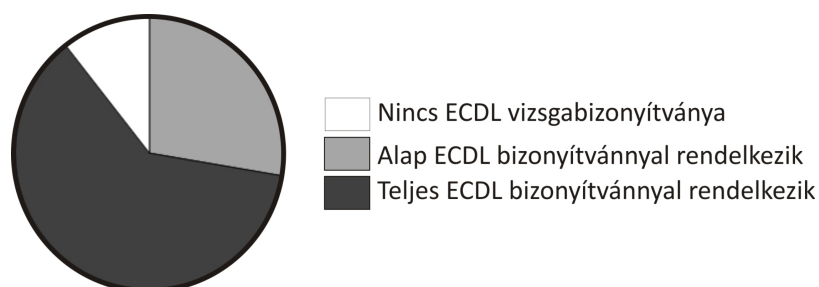
(Szerk.: Alpek B. L. 2011. Adatok forrása: Kérdőíves vizsgálat)

A szakközépiskolákban szerezhető papírok piacképességét az oktatott szakmák differenciáltsága miatt nehéz felbecsülni. Amennyiben csak érettségit – és szakmát nem – szereznek a munkaerőpiacra kilépő fiatalok, a lehetőségek igen korlátozott voltával, komoly elhelyezkedési nehézségekkel nézhetnek szembe.

A Petőfi Sándor Gimnázium végzősei

A Sárbogárdi kistérség 8. osztályosainak körülbelül 30-40%-a kívánja tanulmányait gimnáziumban folytatni. Jelentős számban voltak azok, akiknél a Petőfi Sándor Gimnázium kerül az első helyre. A vizsgált 8. osztályosok 26%-a is ezt az intézményt célozta meg, amely – figyelembe véve, hogy 35,5%-uk készült gimnáziumba – egyértelműsíti annak térségben betöltött szerepét, fontosságát.

Az említett intézményben elsősorban az oktatói gárda, de a tanuló fiatalok is kiemelt figyelmet fordítanak mind a számítástechnikai, mind az idegen nyelvi ismeretek magas szintű átadására, elsajátítására, illetve arra, hogy ezekről a tanuló lehetőleg legkésőbb a 12. osztályban bizonyítványt is szerezzen. A sikert igazolja, hogy az idén végző, jelenleg a 12. osztály padjait koptató fiatalok közel 90%-a rendelkezik valamilyen típusú (alap vagy teljes) ECDL-vizsgával (10. ábra).

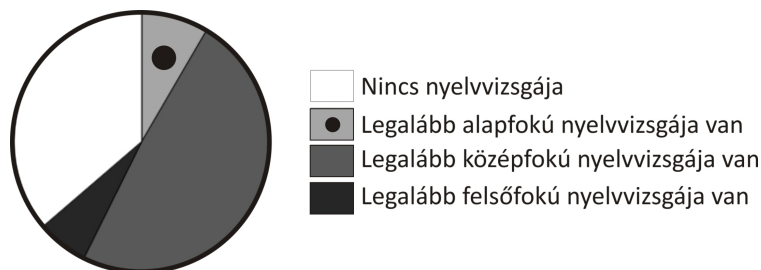

10. ábra

Az ECDL-vizsgák megoszlása a Petőfi Sándor Gimnázium végzőseinek körében

(Szerk.: Alpek B. L. 2011. Adatok forrása: Kérdőíves vizsgálat)

A szerzett nyelvvizsgapapírok száma és típus szerinti megoszlása is erősíti a fenti képet. A 12. osztályosok 63,83%-a rendelkezett nyelvvizsgával, amelynek meghatározó hányada középfokú, és csak kisebb része volt alacsony fokú. Az iskola kiemelten kezeli a nyelvtanítást, amit a pár éve működő nyelvi előkészítő osztály és az emeltszintű idegennyelv óraszám is igazol. A trendekhez, munkaerőpiaci elvárásokhoz igazodó nyelvi képzés sikerét tükrözi, hogy minden évben páran már felsőfokú nyelvvizsgapapírt is szereznek (11. ábra).

11. ábra

A nyelvvizsgák megoszlása a Petőfi Sándor Gimnázium végzőseinek körében

(Szerk.: Alpek B. L. 2011. Adatok forrása: Kérdőíves vizsgálat)

A fiatalok persze tisztában vannak ilyen jellegű ismereteik mélységével, amit igazol, hogy összességében mind idegennyelvi, mind számítástechnikai tudásukra négyeshez közeli értékeket adtak. Véleményük szerint a jog – ez esetben elsősorban a munkajog –, illetve a pályázatírás áll tőlük a legtávolabb. Ennek oka, hogy a középfokú oktatásban – de az esetek többségében a felsőoktatásban sem – helyeznek kellő hangsúlyt erre a területre.

A jogi és a pályázatírási ismeretek középfokú oktatásból való kitaszított jellegével szemben a csoportirányítás, csapatban boldogulás sőt egyes iskolákban az önéletrajzírás is egyre nagyobb hangsúlyt kap. Előbbire elsősorban a különböző csoportbontásban végzett feladatokban, utóbbiakra a nyelvtanórák keretében tehet szert az ifjúság. A Petőfi Sándor Gimnáziumban ezen ismereteiket közepesre értékelték a diákok, amely igazolja, hogy bár megjelenik a tantervben az ide kapcsolódó anyag, a hangsúlyok nem ezeken a területeken vannak.

A fentiekből, az iskola jellegéből és a képzés felépítéséből következik, hogy az itt végzett fiatalok kompetenciái pont ellentétes jellegűek és irányúak, mint a másik pólust képező szakmunkásképzők végzőseié. A gimnáziumot befejező 12. osztályosok ugyanis szakma és speciális szakismeret nélkül, de a munkaerőpiacon értékelt egyéb kompetenciák magasabb fokú birtoklásával kerülnek ki az intézmény falai közül. Ahhoz persze, hogy a munkaerőpiacon való helytállás sikeres legyen, nekik – a szakmunkásképzőben végzett fiatalokkal ellentétben – nem az általános ismeretek megszerzése, hanem speciális szaktudás elsajátítása, valamiféle szakma megszerzése az elengedhetetlen lépés.

Erre – bár a különböző OKJ-s, felsőfokú szakképzések és szakmát adó iskolák is rendelkezésre állnak – az említett intézmény diákjai gyakorlatilag 99,9%-ban a felsőoktatásban való továbbtanulást látják megoldásnak. Ebből kifolyólag már következik, hogy ugyanekkora százalék további tanulmányokat is szándékozik folytatni, azaz az érettségivel való munkavállalás szinte senkinek sem célja, gyakorlatilag fel sem merül.

A munkaerőpiacon való jövőbeni boldogulás megalapozása ezen a ponton két tényező függvénye. Az első a megfelelő, piacképes ismeretet adó felsőoktatási intézmény, kar, szak kiválasztása, míg a második az idevaló bejutáshoz szükséges pont megszerzése, az érettségi sikeres teljesítése. A Petőfi Sándor Gimnázium diákjai esetében előbbi még mindig elsősorban emocionális alapon történik. Bár a munkaerőpiaci boldogulás szempontjából nem feltétlenül szerencsés – kivétel, ha a diák azt szeretné csinálni, ami véletlenül keresett is a munkaerőpiacon –, a diákok fő érve a pályaválasztásuk mellett, hogy ez érdekli őket. Elenyésző hányad alapozza tehát döntéseit a munkaerőpiaci viszonyokra, statisztikákra, elemzésekre.

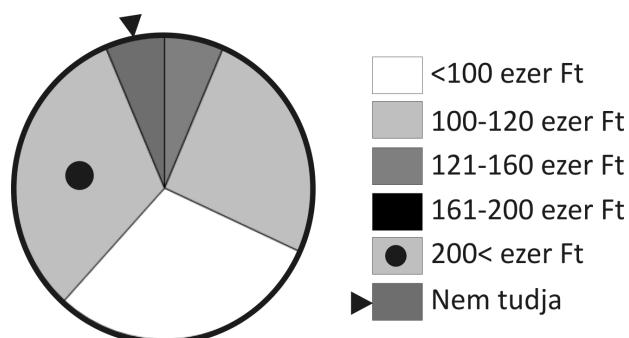
Árnyalja a képet, hogy a diákok közel fele valamiféle hangzatos, úgynevezett karrierszakma iránt érdeklődik, amely gyakorlatilag emocionális alapon tesz egyenlőséjelet a megszerzett ismeret piacképessége és az érdeklődési kör közé. Egy mondattal tehát, a karrierszakmák sikerrel kecsegtető képe nem a munkaerőpiac keresleti-kínálati viszonyai alapján, hanem pusztán a nagy valószínűséggel várható jó egzisztenciák biztosítottóságának emocionális behatása miatt tereli a fiatalokat piacképes szakmájuk irányába. Ez persze jó, de van egy alapvető buktató benne, ami a karrierszakmák munkaerő-kínálati oldalának tömegesedésével, és ebből kifolyólag a hasonló végzettségű diplomás munkanélküliek számának emelkedésével fenyeget. Mivel egyre többen mennek karrierszakmát tanulni, a megszerzett végzettséggel egyre többen nem tudnak majd elhelyezkedni, a munkaerő-keresleti oldal végzettek számának növekedésénél lassabban bővülő jellege miatt. Ez a jelenség azonban a középiskolások számára nem, vagy csak jelentős időeltolódással válik ismertté, amely a diplomás munkanélküliség további növekedését válthatja ki.

A másik oldal az érettségi sikeres teljesítése. Itt a fő kérdés – mivel a Petőfi Sándor Gimnáziumban a kétszintű érettségi bevezetése óta még mindenkinek sikerült a középszintű vizsgát letenni – nem ennek teljesítési aránya, hanem az emelt szintű érettségi vizsgák vállalásának a mértéke. Ez utóbbi vizsgaszint jelentőségét növeli, hogy napjaink oktatáspolitikai elképzelései a felsőoktatásba való bekerülésnél kiemelt szerepet tulajdonítanak ennek a típusnak. A megkérdezett 12. osztályosok közel 60%-a vállalkozik valamilyen tárgyból emelt szintű érettségire (elsősorban humán területen), ami megint csak pozitív.

Végezetül felmerül a kérdés: bár hasznos a diploma, vajon mennyire van igény egy olyan fejletlen térségben, mint a Sárbogárdi kistérség a hasonló szintű szakmával rendelkezőkre? A válasz a munkaerőpiac keresleti oldalának területi elemzésénél került részletezésre. Ami itt tisztázandó, az az, hogy az említett csoport, tehát a 12. osztályos gimnazisták – érzelmi mobilitásukat tekintve – mennyire alárendeltek a helyi munkaerő-keresletnek, a fennálló munkaerőpiaci viszonyoknak. Ennek egyik kifejeződése a „lokálpatriotizmus” mértéke, amely a korábbiakkal szemben meglepő jelenséget tár fel. A gimnazistákra kapott 15-ös érték kifejezi, hogy a cso-

port jóval mobilisabb – munkavállalási szándékait, terveit tekintve – a térségi átlagnál. A Petőfi Sándor Gimnáziumba járó gimnazisták esetében tehát az érzelmi kötöttség – már ami az elhelyezkedési szándékokat illeti – gyakorlatilag elenyésző a térséggel kapcsolatban.

A 12. osztályosok jövedelmi elvárásainak tekintetében (12. ábra) érdekesség a 200 ezer forintos havi bruttó jövedelmet meghaladó kategória tömeges megjelenése, amely tekintve, hogy a legtöbben felsőfokú végzettséget kívánnak szerezni még reális is lehetne, ha az e mögötti értékek nem szaladnának el az esetenként egymillió forintot is meghaladó havi bruttó jövedelmek fölé. Hogy miért nincs tisztában várható bérével a végzős gimnazisták többsége, annak hátterében számos dolog állhat. Gyanítható, hogy mivel távol vannak még a munkavállalástól, nem foglalkoztak behatóbban a kérdéssel, így a jövedelmi viszonyok sem ismertek előttük. Másik lehetséges ok, hogy – elsősorban a karrierszakmákat választók esetében – az adott munkakör rekordfizetései jutnak el a többséghez, így nem az átlag, hanem a csúcspontok jelennek meg elvárásként. A csoport optimizmusából túlzott bizakodásra és irreális jövedelmi elvárásokra is lehet következtetni.

12. ábra: A Petőfi Sándor Gimnázium diákjainak jövedelmi elvárásai

(Szerk.: Alpek B. L. 2011. Adatok forrása: Kérdőíves vizsgálat)

4. KÖVETKEZTETÉSEK

A kistérség vállalkozásainak igényeivel kapcsolatban kiderült, hogy azok számára, akik helyben akarnak elhelyezkedni, a nyelvismerettel, illetve a számítástechnikai ismeretekkel szemben a szakma, illetve különféle speciális szakismeretek jelentenek valódi előnyt. Kiemelten fontosnak tartott kompetencia a csapatban való jó boldogulás, illetve a tanulékonyosság. Ezzel

szemben a klasszikusan hasznosnak tartott nyelvismeret és a számítástechnika tudás, csak akkor realizálódik valódi előnyként a térségben, amennyiben ahhoz a kvalifikált – főleg távolabbi – munkahelyek eléréséhez szükséges megfelelő mobilitási fok is társul.

Kiderült továbbá, hogy a pályakezdőkkel kapcsolatban a fő foglalkoztatóknak nincsenek kifejezetten ellenérzéseik, de a munkaerő keresésénél a gyakorlatot sokszor előnyként aposztrofálják, amelynek eredményeként – mivel a munkaerő-kínálat nagyon gazdag – a pályakezdők számára nehezebbé válik a munkahelyek elnyerése. Mivel az ismeretlen, kezdő munkaerő betanításából, a megfelelő munkakultúrára neveléséből komoly hátrányai származhatnak a különböző cégeknek, ezért a gyakorlattal nem rendelkezők integrálására különböző belső módszereket dolgoztak ki (pl. a Paksi Atomerőmű esetében az erőmű képzéseinek elsajátítható a megfelelő gyakorlat).

A leendő pályakezdők csoportjának vizsgálata során kiderült, hogy a fiatalok legerősebb ismeretei számítástechnikai jellegűek (az ECDL-vizsgák terén a sárbogárdi, az alapi és a cecei általános iskolák emelkednek ki), míg általános iskolában a nyelv, a csoportirányítás és a csapatban boldogulás, illetve az önéletrajzírás terén tanúsított jártasság egyáltalán nem jellemző. A középiskolákban iskolatípusoktól függően jelentős eltérések vannak. Míg a szakmunkásképzők diákjai elsősorban szakmai ismeretek terén állnak, jól, addig a gimnáziumban épp ellenkezőleg, az egyéb kompetenciákban remekelnek a fiatalok. A tapasztalatok azt mutatták, hogy a szakközépiskola a legtöbb tekintetben közeputat jelent. A munkaerőpiac szempontjából kiemelten fontos a gyakorlat megléte, amelyre a legnagyobb szüksége a különböző szakmákat tanuló fiataloknak van.

A továbbtanulási motivációk között általános iskolában a család javaslata, illetve az emóciók játszanak kulcsszerepet, míg középiskolában egyértelműen utóbbiakon van a hangsúly. Jelentős probléma, hogy a leendő pályakezdők körében a munkaerőpiac folyamatai vagy nem is ismertek, vagy csak elenyésző hányadnál képviselnek döntő szempontot a pályaválasztásnál. A tanácsadások nem hatnak kellő mértékben a fiatalokra, amit igazol, hogy minden iskolatípusban elenyésző hányad (kevesebb, mint 10%) dönt ezek hatására.

A továbbtanulás irányát tekintve a 8. osztályosok legnagyobb arányban a szakközépiskolákat választják. A legkisebb érdeklődés az egyébként egyre piacképesebb ismeretet adó szakmunkásképzők iránt mutatkozik. Fontos tény, hogy – szemben a sztereotípiákkal – a szakmunkásképzők végzőseinek is több mint a fele tervezi, hogy tanulmányait tovább folytatja. A szakközépiskolások elsősorban OKJ-s képzéseken, míg a gimnazisták 99%-ban a felsőoktatásban szeretnék tanulmányaikat folytatni.

A „lokálpatriotizmus” tekintetében kirajzolódik egy város-falu, illetve egy gimnázium-e-gyéb középfokú oktatási intézmények törésvonal, mindkét esetben előbbiek javára. Míg a köz-ségek esetében ennek háttérében az otthon szeretete játszott a fő szempontot, utóbbinál erről – tekintettel arra, hogy az egyes intézmények diákjai számos különböző településről jöttek –, nem lehet beszélni.

A problémák háttérének pontosabb ismeretében néhány megoldási javaslat került megfo-galmazásra. Ezek közül a legfontosabbak:

- Az általános iskolákban a lexikális tudás fejlesztése mellett kiemelt hangsúlyt kéne fordítani a középiskolában való hatékony boldogulás megalapozására, az általános kompetenciák (szövegértési, logikai készség, hatékony tanulási mód-szerek megtanítása) elsajátítására.
- Vissza kéne adni a szakmunkásképzők és a szakmák presztízst.
- A fiatalok érzelmeire hatva kellene terelni őket a hiányszakmák irányába, pél-dául a szakmák képviselőinek életszerű előadásaival.
- A szakmunkásképzőkben a legfontosabb feladat, hogy egy stabil bázistudást ad-janak a fiataloknak, amelyre a későbbiekben a technika/technológia fejlődésé-ből eredő új elsajátítandó ismeretek ráépíthetők.
- Minden iskolatípusban figyelmet kéne fordítani a munkaerőpiacon értékelt álta-lános ismeretek, kompetenciák pallérozására.
- Támogatásokkal, ösztönzőkkel lehetne segíteni a foglalkoztatók és a képzésben résztvevő diákok gyakorlatszerzési célú együttműködését.
- A munkavállalás nehézségeivel, a munkaerőpiaccal meg kellene ismertetni a fiatalokat.
- A szakközépiskolások hatékony boldogulásához is elengedhetetlen valamilyen szakismeret elsajátítása, így ezt, ha lehet, adott intézmény falain belül minden-képpen célszerű megtenni.

IRODALOM

- BABUSIK FERENC - KUTAS JÁNOS - WEINPER MÁRIA 1997: Középfokú képzés és munkaerőpiac. Munkaügyi Szemle, (41. évf.) 7-8. sz. pp. 41-45.
- CSEHNÉ PAPP IMOLA 2005: A pályorientáció és a munkaerőpiac összefüggései. Munkaügyi Szemle, (49. évf.) 11. sz. pp. 19-23.
- CSEHNÉ PAPP IMOLA 2007: Az oktatás és a munkaerőpiac állapota közötti kapcsolat Magyarországon. Gazdálkodás, (51. évf.) 1. sz. pp. 60-65.
- ÉKES ILDIKÓ 2005: A munkaerőpiac két oldala (Munkáltatói szándékok és munkavállalói preferenciák a fiatalok foglalkoztatásában). Munkaügyi Szemle, (49. évf.) 10. sz. pp. 17-20.
- ILLÉSNÉ KINCSEI VALÉRIA 2006: Igények és szükségletek - szakképzés és munkaerőpiac. Tudásmenedzsment, (7. évf.) 1. sz. pp. 49-55.
- KISS FERENC 1998: A pályakezdő munkanélküliek foglalkoztatásának támogatási rendszere. Munkaügyi Szemle, (42. évf.) 10. sz. pp. 49-52.
- LAKI LÁSZLÓ 1993: Iskola és munkanélküliség. Educatio, (2. évf.) 1. sz. pp. 1-10.
- LANNERT JUDIT 1997: Az ifjúsági munkanélküliség és az iskolaszervezet. Új Pedagógiai Szemle, (47. évf.) 2. sz. pp. 32-48.
- M. CSÁSZÁR ZSUZSANNA 2004: Magyarország oktatásföldrajza: A magyar közoktatás területi sajátosságai. Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 189 p.
- MÁRTONFI GYÖRGY 1998: Pályaválasztás és munkaerőpiac. Educatio, (7. évf.) 3. sz. pp. 454-469.
- POLÓNYI ISTVÁN - TIMÁR JÁNOS 2004: Munkaerőpiac és oktatáspolitikai Magyarország a rendszerváltás után (Van-e élet a munkagazdaságtani főáramon kívül?). Közgazdasági Szemle, (51. évf.) 11. sz. pp. 1065-1072.
- REZSÓFI ISTVÁN 2004: Iskolarendszerű szakképzés, pályakezdő munkanélküliek, munkaerőigények összefüggései Hajdú-Bihar megyében. Munkaügyi Szemle, (48. évf.) 6. sz. 33 p.
- VÁMOSI TAMÁS 2004: A középfokú szakképzés diákjainak szakmaválasztása Baranya megyében. Szakoktatás (54. évf.) 7. sz. pp. 18-23.
- VÁMOSI TAMÁS 2005: A szakképzési rendszer területi problémái. Humánpolitikai Szemle, (16. évf.) 1. sz. pp. 49-59.
- VÁRADY JUDIT 2005: Munkaerőpiac és oktatás. Szakoktatás, (55. évf.) 1. sz. pp. 23-25.